نووسەر : مامۆستا ئوسامە تەوحیدی

ئامادەکردنی : سەرخەرانی دەوڵەتی ئیسلامی

مەلا هەڵۆ

وەرگیراوە لە کتێبی :

کردارەکانیان شایەتحاڵی ئەوەیە
کە لەناو دڵیانە

کردارەکانیان شایەتحاڵی ئەوەیە کە لەناو دڵیانە

نـــووسەر :

مامۆستا ئوسامه تەوحیدی (شارەزووری)

ئامادەکردنی لەلایەن :

پێگەی الحق و پێگەی زەمهریر

ساڵی :

١٤٤٨ ك

وەڵامدانەوەی نەفامەکەی یەکێتی مەلا هەڵۆی نەزان

هەڵـۆ نەزان ونەفامەکەی یـەکـێتی تـەنانەت لەمەشدا چەند نەفامیـەکی تری خۆی دەرخسـت وبیدعەی سۆفیـەکان و قبوریەکانیشی شەرعـاند.

١ - ئەڵێـت زیکرکـردن بەدەنگی بەرز دووای نوێژە فـەرزەکان لەخەڵـکی کرابـوو بەبیدعە بـەڵام سونەتە وبیدعە نیە و فـەرموودەی صەحیحـی لەسەرە وفـەرموودەکەش متفق علیـها یـە (زیاد لەجارێـک هەمان هەڵە دووپات ئەکاتەوە ئەڵێت متفق علیهـا). وە تـەنانەت لەوەرگێڕان ی فەرموودەکەش هەڵە ئـەکات.

وەڵام ـدانەوەیـەکـ بەشەرع ی الله تعالـی بۆ ئەو دووسێ ڕستەیەی هـەڵۆ :

١ - ئەو زیکرەی خەڵکی ئەنجامیـان ئەیا لەپاش نوێژ کەوا بانگبێژەکە لەدوای هەموو نوێژێـک دەستی ئەکرد بەوتنەوەی زیکرەکان وخەڵکیش بـەدوای ئەودا ئەو زیکرەیـان ئەخوێندەوە کەبانگبێژەکە ئەیگووتەوە واتـا زیکری بـەکۆمەڵ کەوا کەسێک دائەنرێت سەرپەرشتی خوێندنی زیکری خەڵکەکەی تـر ئەکات هەموویان لەگەڵ ئەوکەسـەدا زیکرەکەیان ئەخوێندەوە ئەمەش بیدعەیـە وهیچ بەڵگەیەکی لـەسەرنیـە ئەو ڕیوایەتەش کەتۆ هێناوتـە هیچ گوزارشت ناکات لەشەرعی بـوونی ئەوبیدعەیەی لـەناوخەڵکیـدا بـاووبـوون.

بـابچینه سـەر ڕیوایەتەکە وزانایـان چۆن لێکیـان یاوەتەوە ئایـا ئەو ڕیوایەتە مانای شەرعی بوون وسونەت بـوونی ئەوزیکرە بیدعیەی ناومزگەوتەکان ئەیـات ؟؟

ابن جريج فـەرموويەت ـی عەمر هەواڵی یامێ ابو معبد پێی وتین کە ابن عباس بۆی گێڕاوینـەتەوە کە زیکرکردن بە دەنگ کاتێ خەڵکی لەنوێژی فەرز لێ ئەبـوونەوە لەسەردەمی پێغەمبـەردا هەبـووە صلى الله عليـه وسـلم.

[رواه البخاري (805) ومسلم (583)]

جـا هەڵـۆ لەوەرگێڕانـەکەشا بەهەڵە وەریئەگێڕێت ئەڵێت (زیکر لـەسەردەمی پێغەمبەر صلى الله عليه وسـلم عەهـد بـووە واتاکردوویـانە) ! لـەکاتـێکدا عەهد لەڕیـوایەتەکە واتـا لەسەردەمی پێغەمبەر صـلى الله عليه وسلم نەکـ واتا کـردوویـانە ! پـاشان ئەشڵێت متفق عليـها !

ئەم بەرزکردنەوەی دەنگە بۆ ئەوزیکرە جەماعیـە نەبـوە کەخەڵکی مزگەوتەکان ئەنجامیـان ئەیـا بەڵکو بۆتێگەشتن ئەبێت بگەڕێینەوە بـۆ فەهمی سـەلەف ڕەحـمەت ـی الله تـعالى لەهەموويان بێت.

ئیمام ـی الشافعي رحمـه الله تـعالى لە الأم (1 / 127) ئەمـەی ڕوونکردۆتەوە ئـەفەرموێت : وأختار للإمام والمأموم أن يذكر الله بعد الانصراف من الصلاة ، ويخفيان الذكر إلا أن يكون إماماً يجب أن يُتعلم منه فيجهر حتى يرى أنه قد تُعلم منه ثم يسر فإن الله عز وجل يقول { ولا تجهر بصلاتك ولا تخافت بها } يعنى والله تعالى أعلم الدعاء { ولا تجهر } ترفع { ولا تخافت } حتى لا تُسمع نفسك.

بۆ پێش نوێژخوێن و نوێژخوێنان ئەوە هەڵ ئەبژێرم کە زیکری الله تعالی بکەن و بەنهێنی لەپاش لێ بوونەوەیان لەنوێژ تەنها مەگەر بۆکاتێک پێش نوێژ خوێن بیەوێ نوێژ خوێن فێری زیکرەکان دوای نوێژ بکات جاکەزانی نوێژ خوێن فێربووە ئەوا چیتر بەنهێنی زیکرەکان ئەخوێنێتەوە چونکە الله تعالی فەرمانی کردوە فەرموویەت ی (دەنگت هێندە بەرزمەکەرەوە وهێندەش نزمی مەکەرەوە کەخۆشت گوێت لێ نەبێت کەچی ئەڵێییتەوە).

وما روى ابن عباس من تكبيره كما رويناه وأحسبه إنما جهر قليلاً ليتعلم الناس منه وذلك لأن عامة الروايات التي كتبناها مع هذا وغيرها ليس يذكر فيها بعد التسليم تهليل ولا تكبير.

ئەوەش ی ابن عباس گێڕاویەتیەوە لەتەکبیرکردن وەک باسمان کردوە پێم وایە کەمێک دەنگی بەرزکردۆتەوە تاخەڵکی فێری ئەو زیکرانە ببن چونکە کۆڕی ئەو ڕیوایەتانەی ئێمە نوسیومانەتەوە هیچ ی ئەوەی تێدا نەهاتوە پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم لەپاش سەلامدانەوە لەنوێژ بەدەنگی بەرز زیکری کردبێت (بەبەردەوامی).

وقد يذكر أنه ذكر بعد الصلاة بما وصفت ويذكر انصرافه بلا ذكر وذكرتْ أم سلمة مكثه ولم تذكر جهراً وأحسبه لم يمكث إلا ليذكر ذكراً غير جهر.

وە باسکراوە کە لەپاش نوێژ بەوشێوە زیکری کردووە وە باس ئەوەشکراوە کەبەبێ زیکر کردن لەنوێژ لێ بۆتەوە وەهەروەها أوم سەلەمەش ئەوەی باسکردوە کە پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم لەپاش نوێژ ماوەتەوە بەڵام باسی ئەوەی نەکردوە کەبەدەنگی بەرز زیکری کردبێت بۆیە پێم وایە

مانەوەی لەپاش نوێژ تەنها بۆکردنی زیکرەکان بوە بەنهێنی.

کــەواتا ئەو بەرزکردنەوەیـە کەهاتوە پیشەی هەمیشەیی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم وهاوەڵان نەبوە پاش نوێژەکان کۆڕببەستن وزیکری جەماعی بکەن بـەڵکو ئەوەی هاتوە تەنها بـۆ فێرکردن ـی خەڵکی بوە کەلەپاش نوێژ ئەو زیکرانە بکەن کەحاڵەتی فێرکردن جیاوازە لـەحاڵەتی ئەوەی کۆڕبەستنی بیدعی و زیکری جەماعی قیاس بکەیت بەو حاڵەتە کەکاتیە ومەبەست پێی تەنها فێرکردنی کەسی تازەیە بەو زیکرانە ئەگینا کردنی بەنەریت و بەردەوام بـوون لەسەری لەلای سەلەف بـوونی نەبوە وەک ئیمام ـی ابن حجر فـەرموویەت ـی ابن بطـال وتویـەت ـی : لم يقف على ذلك عن أحد من السلف إلا ما حكاه ابن حبيب في الواضحة أنهم كانوا يستحبون التكبير في العساكر عقب الصبح والعشاء تكبيراً عالياً ثلاثاً قال وهو قديم من شأن الناس. قال ابن بطال وفي العتبية عن مالك أن ذلك محدث.

شـتـی هاوشێوەی ئەمە لـەهیچ یـەکێک لە سەلەفەوە نەبینراوە تـەنها ئەوە نەبێت ابن حبیب لە الواضحە ـدا باسیکردوە کەئەوان پێیان باشبوە لـە سەربازەگەکاندا لەپاش نوێژی بەیان ـی وعیشا سێ جـار بەدەنگی بەرز الله اكبـر بـکـەن و وتـویـەتـی ئەمە کاری لەمێژینە و کرداری خەڵکی بـووە ابن بطال ئەفـەرموێت لە العتبیە لەئیمام ـی مالکەوە هـاتوە فـەرمویەتی ئەمە کارێکی داهێنراو وبیدعـەیە. [فتح الباري (2 / 325)]

شێخ جمال الدين القاسمي رحمه الله تعالى فەرموویەت ـی : في بعض المساجد إذا سلَّم الإمام مِن فريضة العصر يزعق المؤذن بالتأمين ودعاءٍ بعده وفي بعضها متى سلَّم الإمام منها أخذ المقتدون في الجهر بالصلاة على النبي صلى الله عليه وسلم الصلاة الكمالية.

لەهەنێ لەمزگەوتەکان کاتێ پێش نوێژ خوێن سەلام ئەیاتەوە لەنوێژی فەرزی عەسر بانگبێژەکە دەستەکات بەئامین کردن و دوعاکردن لەپاش نوێژەکە لەهەنێ مزگەوتی کەش هەرکات پێش نوێژ خوێن سەلام ئەیاتەوە نوێژخوێنەکان پێکەوە دەستەکەن بە صەڵاوات ناردن بۆپێغەمبەر صلى الله عليه وسلم بەدەنگی بەرز.

وفي ذلك مخالفة إذ السنة الاشتغال عقب الفريضة بالأوراد المأثورة بعدها سرّاً كل مصلٍّ لنفسه وكذلك مِن أدب الدعاء خفض الصوت فيه قال تعالى { ادعوا ربكم تضرعاً وخفية } ، وهؤلاء أعرضوا عن التضرع والخفية بالعياط والزعقات .. .

ئەمانەش هەمووی پێچەوانەی سونەتە چونکە سونەت ئەوەیە سەرقاڵ ببیت بەکردن ی ئەو زیکرانەی لەسونەت هاتون لە پاش نوێژ بەنهێنی وبە شاراوەیی وە هەروەها لەئەدەب ی دوعاکردن ئەوەیە بەدەنگی نزم بکرێت وەک الله تعالى فەرموویەت ی (بەترس وکرۆزانەوە ونهێنیەوە لەپەروەردگارتان بپارێنەوە) بەڵام ئەوانە پشتیان کردوە لەکرۆزانەوە و شاراوەیی ڕوویان کردۆتە دەنگە دەنگ و هات وهاوار. [إصلاح المساجد (ص 154)]

ئیمام ی شاطب ی رحمه الله تعالى فەرموویەت ی : إن الدعاء بهيئة الاجتماع دائماً لم يكن مِن فعل رسول الله صلى الله عليه وسلم ،كما لم يكن قوله ولا إقراره.

دووعاکردن ی بەکۆمەڵ و بەردەوام لەکاری پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم نەبوە وە گوفتاریشی پێ نەکردووە و دانیشی پێ نەناوە بەکردن ی.

[الاعتصام (1 / 351)]

تەنانەت لەسونەتدا ڕێگری کراوە لەوەی دەنگ بەرزبکرێتەوە بەقورئان خوێندنەوە نەوەک بەوهۆیەوە سەر لەوکەسانەی تر تێکبچێت کەخەریکی نوێژن لەناو مزگەوتدا.

پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم : إن المصلي يناجي ربه فلينظر بما يناجيه به ولا يجهر بعضكم على بعض بالقرآن.

بەڕاست ـی نوێژخوێن بەشاراوەیی قسە لەگەڵ پەروەردگاریدا ئەکات باسەرنج ـی لەسەر ئەوە بێت کە قسە لەگەڵ پەروەردگاری ئەکات و باهیچ یەکێکتان بەقورئان دەنگی بەرز نەکاتەوە بەسەر هەنێکی تر لەخۆتان. (بۆئەوەی نوێژ لەوانی تر تێکنەچێت کەبێگومان زیکری جەماعی مزگەوتەکان کە بیست دەقە ئەخەیانێت لەپاش نوێژەکان تائەو بیست دەقەیە ئەوانەی لەنوێژ دواکەوتون هەموویان سەریان لێ تێک ئەچێت بەوهۆیەوە).

[رواه أحمد (18543) ومالك (178)]

وە بنەما لەهەموو زیکرەکان ئەوەیە بەشاراوەیی بکرێت مەگەر لەبەر هۆکارێک کەشەرع ڕێگەی پێ یابێت لەوکاتەدا بەرزبکرێتەوە.

شيخ الإسلام ابن تيمية رحمه الله تعالى فەرموویەت ـی : والسنَّةُ في الدعاء كله المخافتة إلا أنْ يكون هناك سببٌ يشرع له الجهر قال تعالى :{ ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ } [الأعراف/55] ، وقال تعالى عن زكريا : { إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا } [مريم/3].
سونەت وایە لەهەموو پاڕانەوەیەکدا بەشاراوەیی بکرێت تەنها مەگەر هۆکارێکی شەرعی هەبێت بۆبەرزکردنەوەی وەک الله تعالی فەرموویەت ـی

(داوابکەن لەپەروەردگارتان بەترس وکرۆزانەو و شاراوەیی چونکە الله تعالی سنوربەزێنەکان ـی خۆش ناوێت) وە لەبارەی زەکەریا علیه السلام فەرموویەت ـی (کاتێک بەنهێنی و شاراوەیی لەپەروەردگاری پاڕایەوە).

بل السنَّةُ في الذكر كله ذلك كما قال تعالى:{ وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنْ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ } [الأعراف/205]

بەڵکو سونەت وایە لەهەموو زیکرەکاندا بەشاراوەیی کرێت وەک الله تعالی فەرموویەت ـی (لەنەفس ـی خۆتدا یادی پەروەردگارت بکە بەترس و کرۆزانەوە دوور لەدەنگ بەرزکردنەوە لەبەیانیان وئێواران).

(وفي الصحيحين أنَّ أصحابَ رسول الله صلى الله عليه وسلم كانوا معه في سفرٍ فجعلوا يرفعون أصواتهم فقال النَّبيُّ صلى الله عليه وسلم : أيُّها النَّاسُ أربعوا على أنفسكم فإنَّكم لا تدعون أصمَّ ولا غائباً وإنما تدعون سميعاً قريباً إنَّ الذي تدعونه أقرب إلى أحدكم من عنق راحلته ...)

وە لەهەردوو صەحیحەکەدا هاتوە کەهاوەڵان ـی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم لەسەفەرێکدا کەپێغەمبەریشیان لەگەڵا بوو صلى الله عليه وسلم دەنگیان بەزیکرکردن بەرزکردەوە پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم وپێی فەرموون ئەی خەڵکینە لەسەرخۆبن دەنگتان نزم کەنەوە چونکە ئێوە بانگی کەسێکی کەڕ و غائیب ناکەن بەڵکو بانگ لەکەسێک ئەکەن کەبیسەرە ولێتانەوە نزیکە ئەوکەسەی ئێوە بانگی ئەکەن لەملی سواریەکەتان لێتانەوە نزیکترە. [مجموع الفتاوى [22/468-469]]

كـەواتـا ئەنجامی بـابەتەكە ئەوەیـە :

١ - ڕیوایەتەكەی ابن عباس باسی ئەوەی تێدانیە كەسێك زیكر بخوێنت و خەڵكەكەش بەدوای ئەودا زیكر بـكەن وەك لەمزگەوتەكان تائێستاش خەڵكێكی زۆر ئەم بیدعە ئەنجام ئـەیەن.

٢ - ئەو دەنگ بەرزكردنەوەیە هەمیشەی نەبووە بەڵكوبۆفێركاری بـووە وەكـچۆن ابی قەتادە ئەفەرموێت : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي بنا فيقرأ في الظهر والعصر في الركعتين الأوليين بفاتحة الكتاب وسورتين ويسمعنا الآية أحياناً. [متفق عليه]

پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم پێش نوێژی بۆئەكردین لەنیوەڕوان وعەسران لەدوو ڕكات ی سەرەتادا فاتحە و دووسورەت ی ئەخوێندەوە (واتا بەهەردوو ڕكاتەكەی سەرەتا دووسورەت ی ئەخوێندەوە واتا لەڕكاتی یەكەم فاتحە وسورەتێك لەڕكات ی دووەم فاتحە وسورەتێكی تـر هەرچەندە دروستیشە لەهەر ڕكاتێك زیاتر لەسورەتێك بخوێنیت بـەڵام ئەم ڕوونكردنەوەیە بۆ مەبەستی وتەكەی ئەبی قەتادەیە ڕەزای الله ی لێ بێت).

پاشان ئەفەرموێت هەنێ جاریش ئایەتەكەی ئەیا بـەگوێماندا (واتا دەنگی پێ بەرزئەكردەوە).

ئەمە لەكاتێكدا نوێژی نیوەڕۆ و عەسر ڕوونوێژی سڕی وشاراوەن بـەڵام ئەم دەنگ بەرزكردنەوەی هەنێجارەی بەئایەتەكان زانایان ئەفەرموون بەمەبەست ی فێركردن ئەنجامی یـاوە هەربۆیەش ابی قتادە ئەو زانیاریەی گێڕاوەتەوە چونكە بەوشێوە لەپێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فێری بـووە.

بـەڵام ئایا ئەکرێت ئەم حاڵەتە دەگمەنە کەبۆ فێرکردن هەنێجار کردوویەتی بەهەنێ ئایەت بکرێت بەحاڵەتێکی گشتگیر وبوترێ سونەت وایە لەنوێژی نیوە ڕۆ وعەسردا دەنگ بەرزکرێتەوە ؟ بێگومان نەخێر چونکە جیاوازی هەیـە لەنێوان حاڵەتێـکی تایبەت بۆمەبەستێکی تایبەت لـەگەڵ پیشەی بەردەوامی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم لەچۆنیەتی ئەنجام یـانی کارێـک بۆیـە ئەو ڕیوایەتەی ابن عباس ڕەزای الله ـی لێ بێت هیچ خزمەتێک بەئەهلی بیدەع ناکات بـا قبوریەکان وسۆفیـەکان وهەڵۆش پێیان ناخۆش بێت ولوتیان بـشکێت.

٣ - زانایان فەرموویانە ئەصـل لەهەموو زیکرەکان ئەنجامیانیەتی بەشاراوەی تەنها مەگەر ئەو کاتانە نەبێت کەشەرع ڕێگەی دەنگ بەرزکردنەوەی پێ یـاوە.

ڕوونکـردنەوەیەکی پێویست لەسەر قـسەکانـی مەلا هەڵۆ ئەڵـێت لەمـڕۆدا هیچ حاکمـێکی عەدل نیـە هەمووی حاکمی جەبری (سەپێنەرە کـەپیلانەکـانی کافران جێ بەجـێ ئەکەن) یـەک سەرکردە لەمڕۆژەدا نیـە هەمووی جەبریـە ئەوکەسەی موڵکی جەبری ناهێڵێت مەهدیە ئەویش هێشتا نەهاتوە.

لەوەڵامـی ئەم قـسە ئەڵێم دیسان ژەهر خۆت ڕشت ئەم قـسەیـە بۆئەوەی بیکات بەقوڕگ ومێشکی خەڵکیدا :

١ - هەوڵ نەیـەن بۆگەڕانەوەی خیلافەت چونکە تامەهدی دەرنەچێت خیلافەت ناگەڕێتەوە.

٢ - بڕووانەبوون بەخیلافـەتی دەوڵـەتی ئیسـلامی و پڕکردنـەوەی مێشـکی

خەڵکی بەوەی پێش مەهدی خیـلافەت نیـە وپیش مەهدی موسڵمانان هیـچ سەرکردەیـەکیان نیە !

کەواتـا دەولەش خیـلافەت نیـە ولەضمن ـی حوکمی جەبریدایـە (خۆسەپێنەر) ـە چونکە تەنها مەهدی خیلافەت ئەگەڕێنێتەوە نابێت پێش مەهدی شوێن هیچ سەرکردەیـە بکەویت هەمووی جەبریە کەسـی لێ دەرنەکرد بەشێوەی گشتی قسەی کرد.

جائەم قسەی هەڵۆ لەدوو حاڵەت بەدەرنیـە :

١ - یـان ئەوەیـە ئەسڵەن سەرکردەکانی دەولە بەسەرکردە نازانێت و دەوڵەتی ئیـسلامیش هەربەدەوڵەت نازانێت تـەنها بەرێکخراو وکۆمەڵێـکی بێ دەوڵەت دایان ئەنێت وبەدەوڵەت وخیلافەتیان نازانێت.

٢ - یـان ئەوەیە دەوڵەتی خیلافـەی دەولەش بەحوکمی جەبری دائەنێت.

بـەڵام ئایا لەڕووانگەی دەقـە شەرعیەکان هەڵۆ ڕاستـەکات خیلافـەت نیـە تامەهدی دەرەچێت ؟

وەڵام : نەخـێر هەڵۆ درۆی کـرد پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم ڕاسـتی کرد.

١ - پێغەمـبەر صلى الله عليه وسلم ـدەفەرمویێت : يكون اختلاف عند موت خليفة فيخرج رجل من أهل المدينة هاربا إلى مكة فيأتيه ناس من أهل مكة

فيخرجونه وهو كاره فيبايعونه بين الركن والمقام ويبعث إليه بعث من الشام فيخسف بهم بالبيداء بين مكة والمدينة فإذا رأى الناس ذلك أتاه أبدال الشام وعصائب أهل العراق فيبايعونه بين الركن والمقام.

لەكـاتی مردنی خەلیـــفەدا ناكۆكیـــەک دروست دەبێت پیاوێ كەخەڵكی مەدینـەیە هەڵ یەت بۆ مەككە خەڵكـی یـەن بۆلای بۆئەوەی بەیعەتی بەنێ بەڵام ئەو خۆی پێی ناخۆشـە بەڵام بەیعەتی پێ دەدەن لەنێوان ڕوكـن ومەقـام سوپایەک لەشامەوە بۆی یە ڕۆئەچن بەناخی زەویدا لەنێوان مەكە ومەدینەدا جاكاتێ خەڵكـی ئەو ڕووداوە دەبـینن پیـــاوچاكانی شـــام و كۆمـــەڵێ كەخەڵكی عـــێراق ـن یەن بەیعەتی ئەیەنێ لەنێوان ڕوكـن ومەقــام. [رواه احمـد وابوداود وابويعلى في مسـنده]

پێغەمـبەر صلى الله عليه وسلم فەرمووی : لەكـاتی مردنی خەلیـــفەدا ناكۆكیـــەک دروست دەبێت كەواتـــا پێش مەهدی خــــــیلافەت ـی ئیسلامی دەگەڕێـــتەوە.

٢ - پێغەمـبەر صلى الله عليه وسلم دەفەرموێت : « لا يَزَالُ الْإِسْلَامُ عَزِيزًا إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً ». [رواه مسلم]

بەبەردەوام ئیسـلام لەعیزەتدایــە تا دوانزە خەلیفـــە.

وە لەلەفزی بوخاریدا پێغەمـبەر صلى الله عليه وسلم فەرموویـەتی « يَكُونُ اثْنَا عَشَرَ أَمِيرًا - كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ »

دوانـــزە ئەمیر ئەبـێت كەهەمموویـان لەقــوڕەیش ـن.

ئیـمام ـی ابن كثـیر لەشەرح ـی ئەم فەرمووده دەفەرموێت : ومعنى هذا الحديث البشارة بوجود اثني عشر خليفة صالحًا ، يقيم الحق ويعدل فيهم ، ولا يلزم من هذا تواليهم وتتابع أيامهم ، بل قد وجد منهم أربعة على نَسَق ، وهم الخلفاء الأربعة : أبو بكر ، وعمر ، وعثمان ، وعلي ، رضي الله عنهم ، ومنهم عمر بن عبد العزيز بلا شك عند الأئمة ، وبعض بني العباس.

ماناى ئەم فەرمووده موژدەیە بەبونى دوانزه خەلیفەى چاكـەكار كەهەق وعەدل پەیڕەو دەكەن وەمەرج نیە هەر دوانزەكەیـان بەدواى یەكەوه بـێن بەڵـكو چوار دانەیـان بەدواى یەک هاتون ١ - كە ئیمام ـی ابوبكر و ٢ - عمر و ٣ - عثمان و ٤ - علی ـین ڕەزاى الله یان لێ بــێت وه لەنێوان خەلیفەكان عمرى كوڕى عبــدالعزیزیشى تێدایـە بەبێ گومان لەلاى پێشەوایـانى دیــن وهەندێ لەخەلیفەكان لە بنى عباس بون.

وه ـدەفەرموێت رحمـه الله : ثم كانت بعدهم فترة، ثم وُجِد منهم ما شاء الله، ثم قد يُوجَد منهم مَن بقي في وقت يعلمه الله. ومنهم المهدي الذي يطابق اسمه اسم رسول الله صلى الله عليه وسلم.

پاشـان لەپاش ئەو خەلیفانە سەردەمى بۆ خەلیفەبون یـەت پاشـان خەلیفە پەیدا ئەبێت تـا الله ویستى لێ بێت وه لەوخەلیفانە هەیانە هێشتا دەرنەچوه لەكاتێكدا دەردەچێت كەالله دەیزانێت وه لەوخەلیفانە مهدى ـە كەناوەكەى هاوتـاى ناوى پێغەمبەره صلى الله عليه وسلم.   [تفسير السورة النور 55]

كەواتــا زانایەكى وەک ابن كـثـیر اقراڕ بەوه ئەكات كەپێش مەهدیش خەلیفە دەرەچێت لەپاش نەمانى خیـلافـەت بەڵام دروستكراوەكانى كوفر بۆپەككخستنى جیـــهاد و لەناوبردنــى خیلافەت هەســتـاون بەچەواشــەكردنى

گەنجان بەبیانوی ئەوەی خیلافەت ناگەڕێتەوە تا مەهدی دەرەچێت.

٣ - المقداد بن الأسود رضي الله عنه ئەیگێڕێتەوە کە پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم ئەیفەرموو : « لَا يَبْقَى عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ بَيْتُ مَدَرٍ وَلَا وَبَرٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ كَلِمَةَ الْإِسْلَامِ بِعِزِّ عَزِيزٍ أَوْ ذُلِّ ذَلِيلٍ إِمَّا يُعِزُّهُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَيَجْعَلُهُمْ مِنْ أَهْلِهَا أَوْ يُذِلُّهُمْ فَيَدِينُونَ لَهَا ».

هیچ ماڵێکی شارنشین یان دەشتەکی نشینەکان نامێنێتەوە لەسەر زەوی ئیلا الله تعالی وشەی ئیسلامی تێ ئەکات جابەشکۆمەندی کەسێکی بەعیزەت بێت یان بەزەلیل ی زەلیلێک بێت یان ئەوەیە الله تعالی بەعیزەتیان ئەکات وئەیانکات بەئەهلی ئیسلام یان ئەوەیە زەلیلیان ئەکات وملکەچ ی ئەهلی ئیسلامیان ئەکات.

کەواتا پێش مەهدی خیلافەت یەتەوە هەموو سەر زەوی وشار ووڵات ودەشتایەکان فەتح ئەکەن بەئیسلام ئەوەشی نەبێت بەموسڵمان ملکەچ ئەکرێت بۆجزیە دان سودی ئەوەی تێدایە لەسەردەمی خیلافەتی مەهدی پێغەمبەر عیسا علیه السلام دائەبەزێت کەجزیە هەڵئەگرێت و تەنها ئیسلام ئەمێنێتەوە هەموو دینەکانی تر بنبڕ ئەکات کەواتا ئەو فەرموودە ئاماژەیە بەوەی پێش خیلافەتی مەهدی ئومەتی ئیسلام فەتحی هەموو جیهان ئەکات یان موسڵمان یان جزیە.

بەڵام لەخیلافەتی مەهدی کەپێغەمبەر عیسا دائەبەزێت جزیە هەڵ ئەگرێت یان موسڵمان بوون یان کوشتن.

العراقي له طرح التثريب ئەڵێت : ئەوەی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم

فەرموویەتی لەبارەی هەڵگرتنی جزیە ئیمام ی النووي فەرموویەتی : الصواب في معناه أنه لا يقبلها ولا يقبل من الكفار إلا الإسلام ومن بذل منهم الجزية لم يكف عنه بها بل لا يقبل إلا الإسلام أو القتل، هكذا قاله الخطابي وغيره من العلماء.

وتەی دروست ئەوەیە لەکافران جزیە قبوڵناکات هەرکەس جزیە بات دەست ی لێ هەڵناگرێت بەڵکو قبوڵی ناکات یان موسڵمان بوون یان کوشتن بەم شێوە خەطابی وجگە لەویش لەزانایان وایان فەرمووە.

کەواتا لەو فەرموودە فەتح ی هەموو جیهان ئەکرێت بەموسڵمان بوون یان بەمانەوە بەکافری بەملکەچ بوون بۆ ئەهلی ئیسلام بەڵام خیلافەتەکەی سەردەمی مەهدی کەپێغەمبەر عیسا دائەبەزێت هەموو سەر زەوی فەتح ئەکەن هیچ کافرێک نامێنێتەوە یان ئەبێت ببێت بەموسڵمان یان کوشتن.

ئەمە لەسەر بەتاڵکردنەوەی ئەوبۆچونەی هەڵۆ کەهەمان بۆچونی ڕافیزەکانە کەپێیان وایە خیلافەت ناگەڕێتەوە تامەهدی دەرەچێت.

تەنانەت ئەلبانی لەهەڵۆ باشتر تێگەشتوە ئەڵێت : وليكن معلوماً لدى الجميع أن الخلافة الراشدة تعود قبل ظهور المهدي وليس كما يعتقد الناس وتزعم بعض الجماعات الإسلامية مثل جماعة التبليغ أن الخلافة يرجعها المهدي وهم ينتظرونه فإن هذا ما لا دليل علي بل هو وهمٌ.

بابۆهەموو لایەک ڕوون وئاشکرابێت کەخیلافەت ی ڕاشید ئەگەڕێتەوە پێش دەرچونی مەهدی بەوشێوە نیە کەهەنێ خەڵک وهەنێ کۆمەڵی ئیسلامی بانگەشەی ئەوە ئەکەن کەوا خیلافەت مەهدی ئەیگەڕێنێتەوە وەک نمونە

کۆمەڵی تبلیغ کەچاوەڕێی هاتنی مەهدی ـن بۆگەڕانەوەی خیلافەت ئەمەش هیچ بەڵگەیەکی لەسەرنیە بەڵکو وەهم وخەیاڵات ـی خۆیانە.

[كتاب الجماعات الإسلامية في ضوء الكتاب والسنة]

---

٢ - هەڵۆ ئەڵێت کزەی جەرگمان یەت کاتێ دوو ئافرەتی شەرڤانیان گرتوە سوکایەتیان پێ ئەکەن !

لەوەڵامدا ئەڵێم بۆ کزەی جەرگت یەت کاتێ دوو ئافرەتی بەد ڕەوشت ـی سەربەپەکەکەی کافر سوکایەتیان پێ ئەکرێت هەرئەوان نەبوون سوکایەتیان کرد بە بەنیقاب ـی خوشک ودایکانمان ؟ کزەی جەرگت یە بۆ دووبەد ڕەوشت کەلەجەنگاوەری حیزبێکن لەمزگەوتەکانەوە گۆرانی دینمانە ئاینمانە هەر نیشتیمان لێ ئەیەن کزەی جەرگت یە بۆ دوو موفسدی پیس بەڵام نەمان بینی ڕۆژێک بڵێی کزەی جەرگمان یە بۆخوشکانمان لەکەمپی هول کەلەناو ئەو ئازار وسەختیەدا بەڵکو بیستمان کەچۆن سوکایەتیت بەخوشکانی نیقاب کرد ووتت ئەو نیقابانە هەموویان ......(وشەی ناشرینت بۆ بەکارهێنان نامەوێ قسە پیسەکانت بنوسمەوە) بەڵام فێری کزەی جەرگت بۆ بەرەیەکی مورتەد هەبێت ئایا لەکام ئایەت وکام سونەت کام وتەی سەلەف هاتوە کەڕێز لەمورتەد بگیرێت و کزەی جەرگت بۆبێت کاتێ سوک ئەکرێت مەگەر نەتزانیوە کەمورتەد هیچ ڕێزێکی بۆنیە کاتێ دوو مورتەد یەکتری سوک ئەکەن ئێمە دڵخۆشەبین بەوەی الله تعالی بەیەکتر لەناویان بات وبەیەکتر سوکیان بکات نەک کزەی جەرگمان بێت بۆلایەنێکیان چونکە هاوزمان ـی خۆمانە.

قــال الله تـعالــى : ﴿ لَّا تَجِدُ قَوْماً يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوٓاْ ءَابَآءَهُمْ أَوْ أَبْنَآءَهُمْ أَوْ إِخْوَٰنَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ﴾ [المجادلة : 22]

تۆکـەسوور ئەزانیت مورتەدن وبەمورتەدیشیان ئەزانیت کـەچی بەکارێکی ئینسانی ئەبینیت دڵت بۆیان بێشێ کەواتا ئەوەی دڵی نەیەشێت بـۆ ئەو مورتەدانـە لەلای تۆ مرۆڤایەتی لەدەستـداوە.

مورتەد هیـچ ڕێزوکەڕامـەتێکی بۆنیــە وەک ئیمام ی إبن خزیمة رحمە الله تعالى ـدەفەرموێت : فإن تاب وإلا ضربت عنقه ثم ألقي على مزبلة لئلا يتأذى بنتن ريحه أهل القبلة ولا أهل الذمة.

ئەگەر تـەوبە نەکات لەگەردنی ئەدرێت وفڕێ ئەدرێتە ناو خۆڵ وخاشاکەوە بۆئەوەی ئەهلی قیبلە وئەهلی ذمـە بە بۆنە پیسەکەی ئازار نەچێژن.

[الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعطلة – ابن القيم الجوزية – الجزء الرابع]

کـەواتا مورتەد هێندە پیس وبێ ڕێزە جەستەکەی فڕێ ئەدرێت تـابۆنی کەلاکەکەی موسڵمانان و جولەکە وگاورە ذمیـەکان ئازار نـەیا. کــەچی هەڵۆ بەزەی هاتنـەوەی بەمورتـەدان لێکردووین بەمرۆڤـایەتـی.

---

٣ - وەک هەمـوو جـارێ ئەبێت سوکایـەتی بەموناصـڕان وڕاگەیاندکاران ی دەولە بکات ئەڵێت جـاران تـەنها موجاهیدی فەیسـبووک هەبوو ئێـستا شەڕەڤـانی فەیسبووکیش هەیـە.

واتــا ئەم هەڵۆیــە هەرقسەیــە بکات ئیلا بۆرِازیکردنی دڵی دەسەڵات ئەبێت هێرِش بکاتە سەر راگەیـاندکارانی دەولە وبەگاڵتەجارِییە پێیان ئەڵێت موجاهیدی فەیسبوک بــەڵام رغم أنفك زانایــانی دەوڵەتی ئیــسلامی راگەیاندکارانی دەولــە بەموجاهید ناوئەبەن رغم أنفك هەروەها زمان درێژی وسوکایەتی بەموجاهیــدان سیفەت ی مونافیقەکانە لەسیفەت ی مونافیقان ئەوەیــە گاڵتە بەئەهلی جیهاد ئەکەن بەقسەکانیـان.

قــال الله تــعالــى : ﴿ قد يعلم الله المعوِّقين منكم والقائلين لإخوانهم هلمَّ إلينا ﴾

بێگومان الله تــعالــى بە چاکی ئەو کەسانەتـان ئەناسێت کە کۆسپ و تەگەرە ئەخەنە بەردەم جیهادی موجاهیدان و ئەوانەش کە بە براکانی خۆیان ئەڵێن وەرنە لای ئێمەو خۆتـان بەکوشت مـەیەن.

وقال تـعالـى : ﴿ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ ﴾

جا هەرکە ترسەکە چوو و نەما لێتان ئەیەن بەزمانە تـیژەکەیان.

شيخ الإسلام ابن تيميَّة ئەفــەرموێت رحمه الله تــعالى : وهذا السلق بالألسنة الحادَّة ، يكون بوجوه تارة يقول المنافقون للمؤمنين : هذا الذي جرى علينا بشؤمكم ؛ فإنَّكم أنتم الذين دعوتم الناس إلى هذا الدين ، وقاتلتم عليه ، وخالفتموهم ؛ فإنَّ هذه مقالة المنافقين للمؤمنين من الصحابة.

ئەم زمان درێژییەی مونافیقان بەرامبەر برِواداران چەند جۆرێکە جارێــک بەئیمانداران ئەڵێن ئەوەی بەسەرمان هاتوە بەهۆی ئێوەوە توشی هاتوین چونکە ئێوە خەڵکتان بۆئەم دینە بانگهێشت کرد وجەنگتان لەپێناویدا کـرد وپێچەوانەی موشریکانتان لەسەری کرد ئـەم قسەیــەش وتەی مونافــیقەکان

بوو کەبەباوەڕدارانیان ئەوت لەهاوەڵان.

وتارة يقولون أنتم الذين أشرتم علينا بالمقام هنا ، والثبات بهذا الثغر إلى هذا الوقت ، وإلاَّ فلو كنَّا سافرنا قبل هذا لما أصابنا هذا.

جارێک ئەڵێن ئێوە پێشنیاری ئەوەتان بۆکردین لەم جێگەیە بمێنینەوە تائەم کاتە خۆئەگەر ڕۆشتباین لەم جێگەیە توشی ئەم بەڵا وناڕەحەتیە نەئەبووین.

وتارة يقولون ـ أنتم مع قلَّتكم وضعفكم ـ تريدون أن تكسروا عدوَّكم ، وقد غرَّكم دينكم ، كما قال تعالى: (إذ يقول المنافقون والذين في قلوبهم مرض غرَّ هؤلاء دينهم ومن يتوكَّل على الله فإنَّ الله عزيز حكيم).

جارێکیش ئەڵێن ئێوە سەرەڕای کەم ولاوازیتان ئەتانەوێ دووژمنان تێک بشکێنن بەڕاستی دینەکەتان ئێوەی هەڵخەڵەتاندووە وفریوی یاون وەک الله تعالی لەبارەیانەوە ئەفەرموێت (دوو ڕووەکان و ئەوانەی لە دڵیاندا نەخۆشیی و بەدگومانی هەبوو دەیانگوت موسڵمانەکان بە ئایینەکەیان خەڵەتاون و چەواشە بوون بەڵام با ئەوانە هەر قسە بکەن چونکە هەرکەسێک پشت بەالله ببەستێ الله یارمەتی ئەیات چونکە بێگومان الله تعالی زۆر دەستەڵاتدارو بەتوانایە).

وتارة يقولون : أنتم مجانين ، لا عقل لكم تريدون أن تهلكوا أنفسكم والناس معكم.
وەجارێک ئەڵێن ئێوە شێتن وئەقڵتان نیە ئەتانەوێ خەڵکیش لەگەڵ خۆتان بەهیلاکەتدا بەرن.

وتارة يقولون أنواعاً من الكلام المؤذي الشديد.

وە جاری واشە جۆرەها قسەی ئازار گەیەنەرئەکەن بەئەهلی جیهاد. (وەک ئەوەی گاڵتەیان پێ ئەکات بەموجاهیدی فەیسبوک و پشت کیبۆرد والعیاذ باللە). [مجموع الفتاوى (28/ 457-458)]

هەڵو ویستی پینە وپەڕۆی هەڵە وگومڕای و حاشا و ڕادیۆکان ی بکات بەڵام لەڕاستیدا بەدەست ی خۆی ماڵەکەی خۆی ڕووخاند چونکە دووای ئەم وتەیەی هەڵۆ هەرکەس بۆنی مەنهەج ی سەلەف وزانست ی کردبێت بۆی ڕوون ئەبێتەوە کەوا "چیتر نابێت زانست لەهەڵۆ وەربگرێت و وتاری هەڵۆ بڵاو بکاتەوە گەر گریمان هەڵۆ عەقیدە ومەنهەج ی لەهەموو ڕوویەکەوە تەواو تەنها ئەم هۆکارە واجب ی ئەکات چیتر دین لەهەڵۆ وەرنەگیرێت" جا ئەم قسانە سەرەتا بەقوتابی وشوێنکەوتەکانی ئەڵێم کەخۆیان هەڵواسیوە بەسەلەف ئەگەر دووای ئەم قسانە هێشتا دین وریوایەت وزانست وفەتوا لەهەڵۆی غافڵ وەربگرن کەواتا دەرئەکەوێت ئێوە ناوی سەلەف بەکارئەهێنن بۆ شوێنکەوتنی هەڵۆ نەک شوێنی سەلەف بکەون لەهەقیقەتدا.

خۆئەگەردەست بەرداری هەڵۆ بن دوای ئەم قسانەی ئەوا گوومانێکی خێرتان پێ ئەبەین کەمەبەستان شوێنکەوتنی سەلەفە بەڵام بەهەڵە لەمەنهەجی سەلەف تێگەشتون بەڵام ئەگەر دەست بەرداری هەڵۆ نەبن و بەردەوام بن لەوەرگرتنی دین لەهەڵۆی غافڵ ئەوا مانای وایە ئێوە لەسادەترین و

سەرەتاترین شتدا شوێن مەنهەجی سەلەف ناکەون چونکە سەلەف بەوەناسراون بۆ وەرگرتنی زانست ودین چەندین مەرج ی توندیان داناوە کەئێستا بەپێی دانپێنانی هەڵۆ خۆی بەزمان و دەنگ ورەنگی خۆی ئەساسترین مەرج ی لەدەستداوە بەم هۆیەشەوە نابێت چیتر دین ی لێ وەربگرن تەنها ئەتوانن زانست ی چۆنیەتی شەق وەشاندن ی لێ وەربگرن لەگەڵ کرین ی برنج وشلە لە لەچێشخانەکەی ئەویش بەو بەومەرجەی خۆی ئاژەڵەکەی سەرنەبڕی بێت ئەما دین بەهیچ جۆرێک نابێت لێی وەربگرن گەرهەڵۆ بەم شێوە ویست ی هەڵە و پەڵەکان ی ڕابردووی پاک بکاتەوە ئەوا بۆ پاکردنەوەی ئەم هەڵەیەی هیچ ڕێگایەک نەماوە تەنها مەگەر بڵێت ئەم ڤیدۆیە بەزیرەکی دەستکرد دروستکراوە کەمەش ڕاست نیە.

دەست پێک ئیمام ی ابن سیرین رحمه الله ئەفەرموێت : إن هذا العلم دين فانظروا عمن تأخذون دينكم.
ئەم زانستە دین ە بزانن دینەکەتان لەکێ وەرئەگرن.

ئیمام ی الخلال له ابن عباس گێڕاویەتیەوە : لا تأخذوا العلم إلا ممن تجيزون شهادته.
زانست وەرمەگرن تەنها لەوکەسانە نەبێت کەدروستە شاهێدیان لێ وەربگیرێت.

بهز بن أسد فەرموویەت ی : دين الله أحق أن يطلب عليه العدول.
دین ی الله تعالی شایستەترە بەوەی بەدوای کەسانی عەدل (دادپەروەر بگەڕێی بۆی). [الآداب الشرعية والمنح المرعية 2/146]

ئایا کەسی دادپەروەر چیە لەلای زانایان ؟

ابن صلاح ی شارەزووری رحمه الله تعالى ئەفەرموێت : أجمع جماهير أئمة الحديث والفقه على أنه يشترط فيمن يحتج بروايته أن يكون عدلا ضابطا لما يرويه وتفصيله أن يكون مسلما بالغا عاقلا سالما من أسباب الفسق وخوارم المروءة متيقظا غير مغفل حافظا إن حدث من حفظه ضابطا لكتابه.

کۆدەنگی جەماوەری پێشەوایان ی فەرموودە وفیقهـ لەسەر ئەوەیە ئەوکەسەی کەگێڕانەوەی ئەکرێت بەبەڵگە کەوا :

١ - کەسێکی دادپەروەربێت.

٢ - وردبێت لەپاراستن ی گێڕانەوەکە.

وردەکاری ئەمەش ئەوەیە ئەبێت کەسەکە موسڵمان بێت باڵغ بێت عاقڵ بێت پارێزراوبێت لەهۆکارەکان ی فسق وئەوکارانەی کەوا کەسایەتی مرۆڤ لەکەدارئەکات (واتا ئاگای لەوقسانە بێت کەسێکی بەئاگابێت وغافڵ نەبێت کەچی ئەڵێت وچی ئەگێڕێتەوە). لەبەری بێت کاتێ بەلەبەرکردن ئەیگێڕێتەوە وە نوسراوی کتێبەکەی پارێزراوبێت کاتێک بەکتێب ئەیگێڕێتەوە. [علوم الحديث لابن الصلاح الشهرزوري 1/105]

کەواتا بەنەمان ی یەکێک لەم مەرجانە ئەوکەسە عەدل وضبط لەدەست ئەیات.

ئیمام ی مالک ی کوڕی ئەنەس فەرمویەت ی : لا يؤخذ العلم عن أربعة ويؤخذ ممن سوى ذلك، لا يؤخذ من صاحب هوىً يدعو الناس إلى هواه، ولا من سفيه معلن بالسفه ولا من رجل يكذب في أحاديث الناس، وإن كنت لا تتهمه

أن يكذب على رسول الله -صلى الله عليه وسلم-، ولا من رجل له فضل وصلاح وعبادة إذا كان لا يعرف ما يحدث به.
زانست لەچوارکەس وەرناگیرێت بەدەر لەوچوارکەسە زانست وەرئەگیرێت
زانسـت وەرناگیرێ لـە :
١ - خاوەن هەواو ئارەزوو (بیدعە) کەخەڵـکی بانگ ئەکـات بۆ هەواو ئارەزوو وبیدعەکەی خۆی.
٢ - کەسێکی نەفام کەنەفامیـەکەی ئاشکرابکات.
٣ - کەسێک لەقسەی خەڵکیدا درۆبکات گەرچی تۆمەتباریشی نەکەیت بەوەی درۆ بەدەم پێغەمبەرەوە بکات صلى الله عليه وسلم.
٤ - پیـاوێـک خاوەن فەزڵ وچاکەیـە بەڵام ئاگای لەو قسانەی خۆی نیە ونازانێت چی ئەڵێت.
کەواتـا وای دانێ گریمان هەڵۆ بیدعەش ـی نەبێت ونەفام و درۆشی نەبێت ئەوا بەزمان ـی خۆی خاڵ ـی چوارەم ـی تـێدایە.

الخطيب بەسەنەد گێڕاویەتیەوە لە عطاء ئەویش لە ابن عباس رضي الله عنهما فەرموویـەتی : لا يُكتب عن الشيخ المُغفَّل.
زانست ـی شێخێـک نانوسرێتەوە کەئاگای لەقسەکان ـی خۆی نەبێت.

سخاوی ئەفـەرموێت : فأما شروط أولهما ...فهي أن يكون الراوي (يقظا) بضم القاف وكسرها (و) ذلك بأن (لم يكن مغفلا) لا يميز الصواب من الخطأ كالنائم والساهي إذ المتصف بها لا يحصل الركون إليه ولا تميل النفس إلى الاعتماد عليه.
لەمەرج ـی یەکەم ئەوەیە ئەوکەسەی گێڕانەوەی فەرمووده ئەکـات ئەبێت کەسێک بێت بەئاگا بێت واتـا کەســێکی بێ ئاگـانەبێت بــەجۆرێک ڕاست

وهەڵە لەیەک جیانەکاتەوە وەک کەسێک کەخەوتوە یان کەسێکی خەیاڵ ڕۆشتوو ئەگەر بەم شێوازە بوو ئەوا متمانەی پێناکرێت و ئاوڕی بۆنادرێتەوە ونەفس مەیل ی بۆنابێت بەوەی پشت ی پێ ببەسترێت. [فتح المغیث للسخاوی 2/4]

ئیمام ی ابن رجب حەنبەلی ئەفەرموێت : والذي يتبين من عمل الإمام أحمد وكلامه أنه يترك الرواية عن المتهمين والذين غلب عليهم الخطأ للغفلة وسوء الحفظ.

ئەوەی ڕوون ئەبێتەوە لەکاری ئیمام ی ئەحمەد و وتەکان ی وازی هێناوە لەگێڕانەوەی ئەوکەسانەی تۆمەتبارن و ئەوانەشەی هەڵە وبێ ئاگای زاڵە بەسەر لەبەرکردنیان.

[التنكيل بما في تأنيب الكوثري من الأباطيل عبد الرحمن بن يحيى المعلمي (ت1386هـ)]

هەربۆیە ڕەحمەت ی الله تعالى ـتان لێ بێت بزانن دین لەکێ وەرئەگرن ئیمام ی ابن مفلح الحنبلي المقدسي له (الآداب الشرعية) بابەتێکی داناوە بەناونیشان ی (صفات من يؤخذ عنهم الحديث والدين ومن لا يؤخذ عنهم) سیفات ی ئەوانەی فەرموودەیان لێ وەرئەگیرێت وئەوانەشی لێیان وەرناگیرێت.

تێدا ئەو وتەیەی ئیمام ی مالکی هێناوە کەفەرموویەت ی : اطلب هذا الأمر - العلم - من عند أهله.
بەدووای زانست بگەڕێ تەنها لەلای ئەهلی زانست.

هشیم له مغیرة گێڕاویەتیەوە لەابراهیم ی النخعي فەرموویەتی : كانوا إذا أتوا الرجل ليأخذوا عنه نظروا إلى سمته وإلى صلاته ، وإلى حاله ثم يأخذون

عنە.

ئەگەر بچونایە بۆلای کەسێ تازانست ـی لێ وەربگرن سەیری هەڵسوکەوت و نوێژ و حاڵی کەسەکەیان ئەکرد پاشان زانستیان لێ وەرئەگرت.

[الآداب الشرعية والمنح المرعية2/146]

پاشان هەڵۆ کەتۆحاڵت ئاوابووە وەهم زاڵ بوە بەسەرتا چۆن هاتوی دەرست بەخەڵک وتوە وقسەت لەدین کردووە ئایا نازانیت ئەم کارەت غەش کردنە لەموسڵمانان چونکە کەسێک گەر بزانێت بیرو هۆش ـی لەژێر کۆنترۆڵ ـی خۆی نیە هۆشی لەکۆنترۆڵ ـی خۆی دەرئەچێت وبێ ئاگایی لەوتەکانیدا زاڵ ئەبێت بەسەریدا ئەوا نابێت وتار وکۆڕ ومجلیس ببەستێت و وتار بڵێت وتۆماری بکات و بیات بەگوێی موسڵمانان لەکاتێکدا خۆت ئەڵێی بەهۆی ئەو نەخۆشیەوە قسەم کردوە وئاگاشم لەخۆم نەبوە ! کەواتا تۆ حاڵت ئاوایە بۆچی فێڵ لەدین ولەموسڵمانان ئەکەیت بۆ دەرس و وتارت بۆخەڵکی ئەیا لەکاتێکدا غەفڵەت زاڵە بەسەرتا ئایا ترسی ئەوەت نەبوو کەوا بەغەفڵەتەوە قسە لەشەرعی الله بکەیت ئەی کوا ترسانت لەقسە کردن بەناوی دینەوە؟؟

مەگەر نەتزانیوە سەلەف زانستیان لەوکەسە وەرنەگرتوە کە وەهم زاڵە بەسەریدا ئایا تۆ بۆ خیانەتت کرد سەڕەرای ئەوەی ئەتزان ـی وەهم زاڵە بەسەرت لەگەڵ ئەوەشدا هاتویت باسی دینیت بۆخەڵکی ئەکرد ؟

بەڕاستی ویستت پینەی خۆت بکەیت بەڵام الله تعالی لەسەر زمانی خۆت زیاتر وزیاتر هەقیقەت ـی تۆی دەرخست کەبەزمانی خۆت دانت پێنا کەسێکی غافڵ ـی لەگەڵ ئەوەشدا نەوەستایت تاچاک بیتەوە بەردەوام بویت

لەقسەکردن بەناو دین ی اللە تعالی وخەڵکیت گومڕاکردو بەردەوامیشی لەسەر ئەم کارەت.

نووسەر : مامۆستا ئوسامە تەوحیدی
ئامادەکردنی : سەرخەرانی دەوڵەتی ئیسلامی

نەفامەکەی یەکێتی